

magyarázni. A könyv költői hangzású címe is egy ilyen elferdített etimológiai magyarázattól származik 1796-ból, az első magyar földrajzi lexikonból: „Bodrog vármegye... Nevezetét vette e szavaktól, vöde Roch, mely annyit tézen, a tót nyelvben, mint vizeknek szarva, mint hogy e Megyében Duna és Tisza vize öszve folyván, mint egy hegyes szegletet formál.”

A kötet végén a helységnévmutató és a tartalomjegyzék segít eligazodni a feldolgozott földrajzi nevek között. A *Vizeknek szarváról* című gyűjtemény maradéktalanul valóra váltja a szerző előszóban kijelölt célját; a földrajzi nevekkkel közelünkbe hozza a tájat, a táj és az itt élő ember hűségese együvé tartozását idézi olykor tréfásan, másszor komoran.

S. VAJDA Zsuzsa

DOGMAVADÁSZAT

Nikola Milošević: *Filozofija strukturalizma*. Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1980.

Nikola Milošević tanulmánykötete századunk neves strukturalista tudósainak munkásságát vizsgálja — tisztán elméleti szempontból. Nem az életművek egésze érdekli, nem is a híressé lett tudományos eredményeket teszi mérlegre, hanem pusztán arra kíváncsi: milyen filozófiai alapok mutathatók Iki Lévi-Strauss, Foucault, Derrida, Goldmann és Althusser módszertana mögött; mi a lehetősége a gondolatok rendszerként való felfogásának; hogyan illeszkednek be a koncepciók a hagyományos ismeretelmélet alapképletébe, s miiben tekinthetők viszonylag eredetieknek.

Milošević abból indul ki, hogy a mai szellemtudomány dilemmái egyszerűbb formában már a görögöknél is jelen voltak. Szerinte a mai strukturalisták — tudatosan vagy öntudatlanul — az ősi felismerésnek egy-egy sajátos változatát képviselik. Meggyőződésük értelmében „nincs új a Nap alatt”; az élet és annak különféle formái, köztük a civilizáció termékei egy eleve adott teljességnek a sajátos kombinációiként jöttek létre. Nincs tehát fejlődés, minőségi változás: a látszólag ismeretlen funkciója Ikapcsolja egybe valamely általánosabb entitással; az ember és a természet kölcsönhatása nem változtathatja meg az eleve adott kényetet.

Nikola Milošević tanulmányorozatában az emberi teljesség nevében vitatkozik az egyoldalúnak ítélt strukturalista tanításokkal, mivel ezekben a műnek az egyszerűsége, esztétikai jellegzetessége vagy pedig az alkotó egyénisége sikkad el. Milošević a dialektika jogait védve pluralista pozícióban áll; tudniillik a szempontok minél változatosabb és rugalmasabb érvényesítését Ikeri számon a művelődés jelenségeinek felmérésében.

Az egyoldalúság, a torzítás Lévi-Strauss és Foucault esetében az életen túli ideák tiszteletében, az elvakult rendszerményben, a nyelvtudomány felfedezéseinek az antropológiában való gépies alkalmazásában, az ember időtlen jellegzetességeibe vetett hitben nyilvánul meg. A lényeg a történeti függőségnél, az esetlegességeknél mélyebben, az ember mindennapi gondolkodása mögött ragadható meg — vallja a bírált két tudós. Tőlük Lucien Goldmann funkcionáliszmusában különbözik, mivel koncepciója, a kultúra egy-egy területének sajátlagosságait figyelmen kívül hagyva, a társadalmi osztálynak vagy csoportnak az alkotást, illetve a jelentéget meghatározó szerepét hangsúlyozza túl. A személyiség és a mű nála sem bír viszonylag független jelentőséggel, ontológiai önállósággal.

Nemhiába tanulmányozta Nikola Milošević behatóan Lukács György munkásságát: ő is hasonlóképpen bánik el a strukturalistákkal, mint *Az ész trónfosztásának* szerzője a polgári filozófusokkal; a helytelen gondolati kiindulópont miatt az eredményt is eleve jelentéktelennek, sőt károsnak véli. Közismert, hogy például Lévi-Strauss többnyire nem közvetlen tapasztalatából merítette adatait; ennek ellenére aligha lehet munkásságának egészét gyakorlat és elmélet közötti ingadozásának az árnyékában látni. Igaz, Milošević nem utasítja el nyíltan az antropológus munkásságának egészét, de ellentmondások keresésére összpontosuló szenvedélye ilyesmire enged következtetni. Emiatt kissé paradoxnak tűnik *A strukturalizmus filozófiája* című könyv szerzőjének helyzete: mintha éppen eltúlzott emberpártisága miatt lenne egyoldalú és méltánytalan, vagyis olyan, mint amilyen képet saját maga alkot a strukturalista tudósokról. Egyébként az elméleti idézetek halmozásával azt ismétli el meglepő gyakran, professzorosi alapossággal, amit már félreérthetetlenül kifejtett és bizonyított.

E kifogások korántsem csökkentik lényegesen Nikola Milošević tanulmánykötetének jelentőségét. Ehhez már csak azért sem férhet kétség, mert a szerző rendkívül széles tájékozottsága és kíméletlen kriticiista beállítottsága az állandónak és a változónak a viszonyát vallatja olyan tudományos módszertanok példáin, melyek a legidősebbek közé tartoznak. Hogy a könyvben kizárólag az egyszerűsítést, a redukciót kárhozatva maga a szerző is bizonyos mértékig redukciót végez, az legfeljebb arra figyelmeztethet bennünket: nehogy az egyoldalúságok elősorolása által váljunk egyoldalúvá.

VAJDA Gábor